

Mededelingen- en kontaktblad van Avifauna Groningen
Jaargang 9 nr.2

Speciale redaktrice : Rita Viersma

Dagelijks bestuur

Voorzitter	: J. van Klinken	Scheperweg 26	9751 RR Haren 050-346320
Secretaris	: P. Glas	Oosterweg 63	9751 PC Haren 050-345889
Penningmeester	: H. J. Wight	Schelfhoutstr. 26	9744 JK Groningen 050-567533
Leden	: E. Boekema	Holsteinlaan 4	9752 VR Haren 050-345886
	: E. Boerma	Thorbeckelaan 5	9722 NA Groningen 050-258286
	: J. Furda	Gratamastraat 44b	9714 HT Groningen 050-732403
	Coordinator SOVON		
	: J. Glas	Kappershutt. weg 5	9627 TD Hellum 05983-1846
	: J. Prop	Slauerhofflaan 62	9752HD Haren 050-343561

Inhoud

VERSPREIDING EN AANTALLEN ROOFVOGELS IN DE PROVINCIE GRONINGEN
IN DE WINTER 1979-1980 EN 1980-1981.

door

: Sjoerd Dirksen
Jan Doevendans
Klaas van Dijk
Rudi Lanjouw
Berend Voslamber

Correspondentieadres Klaas van Dijk
van Heemskerckstraat 1-608
9726 GB Groningen
tel. 050-134689

METHODE

In het algemeen week de methode weinig af van die voorgesteld door de landelijke werkgroep. Als bijzonderheid echter voegden wij 1 : 50.000 stafkaarten bij waarop precies de waarnemingsplaats kon worden aangegeven. Bovendien werden de waarnemingen van veld- en kerkuil verwerkt. De tellers werd een verkorte handleiding toegezonden. (zie bijlage) De gehele provincie Groningen werd geteld door ongeveer 50 telploegen. Veelal waren dit Avifauna en-of SOVONmedewerkers. Op vrijwillige basis konden de tellers de meegezonden SOVONkaarten invullen. De waargenomen stootvogels werden in het veld genoteerd op het stuk stafkaart. Meestal vulde men ook de route hierop in. De soorten en aantallen dienden te worden samengevat op een verzamellijst. In 60% van de gevallen gebruikte men de blikken doos op wielen om te tellen, voor de rest de gezonde fiets. Af en toe werden stukjes gelopen. De gegevens zijn centraal verzameld. In enkele gevallen zijn "bijzondere" waarnemingen nagetrokken en al dan wel niet verwerkt. Alle gegevens, ook andere waarnemingen, uit de betreffende perioden zijn zo nauwkeurig mogelijk op de 1 : 200.000 kaarten overgezet. In 1980-1981 zijn ook de geslachten zoveel mogelijk op kaart weergegeven. De veldkaarten 1 : 50.000 blijven in het archief.

HET WEER TIJDENS DE TELPERIODEN

December 1979

De telperiode was van 8 tot en met 16 december. In november en begin december had het nauwelijks gevroren. Het weer was over het algemeen nogal slecht. Harde tot stormachtige wind, veel bewolking en af en toe aardig wat regen. Alleen in het midden van de week was er een dag met opklaringen en weinig wind. De temperaturen varieerden tussen de 2 en 9°C.

Februari 1980

De telperiode was van 9 tot en met 17 februari. In januari had het een paar weken flink gevroren. Gelukkig was het weer in vergelijking met de vorige telperiode beter. Vooral het eerste weekend met veel zon en weinig wind was gunstig om te tellen. Later werd het weer wisselvalliger met wat regen en plaatselijk mist en laaghangende bewolking. Er was niet veel wind en de temperaturen schommelden rond de 5°C.

December 1980

Binnen de telperiode vielen diverse weertypes. Op 8 december lag er sneeuw bij temperaturen rond het vriespunt. Dit gaf uitstekende telomstandigheden. Overigens regende het in ongeveer 50% van de gevallen bij 5-9 Beaufort wind, meestal uit de NW-hoek, en matig tot slecht zicht. In 50% van de gevallen was het zicht goed tot zeer goed.

Februari 1981

Over het algemeen was het goed telweer. Het regende in minder dan 10% van de gevallen. De wind was meestal zwak en het zicht was voor 80% goed tot zeer goed.

GEBIEDSOMSCHRIJVING

Op de kaartjes met de verspreidingsgegevens van de diverse roofvogelsoorten staat steeds aangegeven welke gebieden wel en welke gebieden niet geteld zijn. Globaal werd de provinciegrens gevolgd. Sommige grenzen werden ook langs uurblokken (5x5km) getrokken waardoor kleine stukjes Friesland en Drenthe geteld werden.

In de winter 1979-1980 werd het Friese Schiermonnikoog ook geteld.

Dit eiland werd in de winter 1980-1981 vanuit de Friese werkgroep geteld.

De getelde oppervlakten staan vermeld in Tabel 1.

RESULTATEN

TABEL 1

Aantallen getelde roofvogels in de provincie Groningen

	Dec.79	Febr.80	Dec.80	Febr.81
	2288km ²	2545km ²	2127km ²	2218km ²
Getelde oppervlakten				
visarend	-	-	-	1
rode wouw	1	-	-	-
bruine kiekendief	1	2	-	1
blauwe kiekendief	71	81	81	48
havik	2	5	4	5
sperwer	32	34	35	46
buizerd	155	211	188	185
ruigpootbuizerd	16	30	14	9
torenvalk	150	142	211	228
smelleken	2	8	8	4
slechtvalk	3	2	2	3
kerkuil	-	-	-	1
velduil	11	37	4	11

BUIZERD (*Buteo buteo*)

Zowel in de winter 1979-1980 als in de winter 1980-1981 is er in februari een geringe toename van het aantal buizerden. Mogelijk is dit te wijten aan vroeg terugkerende vogels. De over het algemeen wat betere weersomstandigheden in februari hebben waarschijnlijk ook invloed op de aantallen gehad.

Uit Tabel 2 valt te lezen dat de duidelijke toename in de rest van Nederland in februari 1980 voor zowel Friesland als Groningen niet opgaat.

TABEL 2

Dichtheid van de buizerd in vergelijking met enkele andere gebieden

	Dichtheid (per km ²)	Getelde Opp. (km ²)	Bron
Groningen dec. 79	0,07	2288	-
Groningen febr. 80	0,08	2545	-
Groningen dec. 80	0,07	2127	-
Groningen febr. 81	0,08	2218	-
Drenthe jan. 76	0,28	2617	Het Vogeljaar 25,4
Nederland dec. 79	0,30	6489	Het Vogeljaar 28,5
Nederland febr. 80	0,44	6990	Het Vogeljaar 28,5
Rijk van Nijmegen febr. 80	1,48	345	Het Vogeljaar 28,5
Z.O.Friesland dec. 79	0,19	408	F.F.F.werkgroep stoot- vogels
Z.O.Friesland febr. 80	0,19	408	F.F.F.

Vergelijken we de gevonden dichtheden met andere recente tellingen in Nederland (zie bovenstaande tabel), dan blijkt dat de dichtheden in Groningen laag zijn. De erg open gebieden, vooral een brede strook tussen de stad Groningen en de Eemshaven en de Veenkolonien zijn plaatsen met een erg geringe dichtheid. Dit komt door het praktisch ontbreken van kleine bosjes die als slaappleegheid gebruikt worden.

Uit de verspreidingskaartjes (fig.1 en fig.2) blijkt verder dat vooral de half open landschapstypen met veel afwisseling door de buizerd geprefereerd worden. Deze landschapstypen zijn vooral in het zuidwesten en het oosten van de provincie aanwezig.

Op deze plaatsen kan de dichtheid behoorlijk oplopen. De landelijke werkgroep schatte dat in de winter 1979-1980 ca. 8000 buizerden in Nederland overwinterden.

Uit Tabel 1 volgt dan dat de provincie Groningen, die ca. een vijftiende deel van Nederland is, slechts 2,5% van het aantal in Nederland overwinterende buizerden herbergt

$n(\bullet) = 155$

$n(0) = 16$

DEC 79

$n(\bullet) = 211$

$n(0) = 30$

FEB 80

NIET GETELD

• BUIZERD

◦ RUIGPOOTBUIZERD

december 1980

0 5 10 km

$n(\bullet) = 138$
 $n(o) = 14$

februari 1981

$n(\bullet) = 185$
 $n(o) = 9$

● = Buizerd
 o = Ruigpootbuizerd

♂ = mannetje
 ♀ = vrouwtje

▨ = niet geteld gebied

RUIGPOOTBUIZERD (*Buteo lagopus*)

In Nederland komen ruigpootbuizerden voornamelijk voor in het noorden, in het westen langs de kust en in de Flevopolders. De verspreiding in Groningen komt hiermee overeen. Het Lauwersmeer, de Eemshaven, Schiermonnikoog en de noordkust van Groningen zijn gebieden waar meestal verscheidene exemplaren worden gezien. In de rest van Groningen werd hier en daar een ruigpootbuizerd waargenomen.

In het seizoen 1979-1980 is er een toename van 16 naar 30 exemplaren. Dit is waarschijnlijk toe te schrijven aan trek vanuit het noorden. In het Eemshavengebied werden in februari 1980 maar liefst 10 ruigpootbuizerden gezien.

TABEL 3

Dichtheid van de ruigpootbuizerd i.v.m. enkele andere gebieden.

	Dichtheid (per km ²)	Oppervlakte (km ²)	Bron
Groningen dec.79	0,007	2288	-
Groningen febr.80	0,012	2545	-
Drenthe jan.79	0,005	2617	Het Vogeljaar 25,4
Nederland dec.79	0,005	6488	Het Vogeljaar 28,5
Nederland febr.80	0,007	6990	Het Vogeljaar 23,5
Flevoland febr.79	0,053	1315	Het Vogeljaar 27,6

Uit de voorgaande tabel blijkt dat vooral in februari 1980 de dichtheid in de provincie Groningen aanmerkelijk hoger was dan het gemiddelde van Nederland. Bij de andere tellingen komt de dichtheid van Groningen ongeveer overeen met de gemiddelde dichtheid van de rest van Nederland en de dichtheid in Drenthe. Wel is bij de landelijke tellingen het voor ruigpootbuizerden relatief belangrijke gebied de Flevopolders ook geteld. Ter illustratie is ook de dichtheid vermeld in dit gebied tijdens een telling in de strenge winter van 1979. Toen overwinterden erg veel ruigpootbuizerden in de Flevopolders.

TORENVALK (*Falco tinnunculus*)

In het grootste deel van de provincie Groningen broeden torenvalken. Ook in de winter is het een soort die op veel plaatsen wordt gezien. Uit de verspreidingskaartjes valt te zien dat de torenvalk bijna overal wel voorkomt. Vooral langs de kust ten zuiden van de Dollard worden soms vrij grote aantallen gezien. Delen van de open Veenkolonien, het Hoge Land en het Zuidelijk Westerkwartier zijn minder aantrekkelijke verblijfplaatsen. Uit tabel 5 blijkt dat de dichtheden in Groningen in het seizoen 1979-1980 wat lager zijn dan de rest van Nederland. De verschillen zijn echter niet groot. In het telseizoen 1980-1981 lagen de aantallen en daarmee de dichtheid hoger. Ze komen overeen met de dichtheid van Drenthe (jan.76) en de rest van Nederland (1979(-1980)).

De invloed van het weer speelt een belangrijke rol bij het tellen van torenvalken. Bij harde wind en regen kunnen torenvalken veel minder goed voedsel zoeken. Ze zitten dan dikwijls verscholen in bomen, struiken of gebouwen en vallen hierdoor veel minder goed op.

TABEL 5

Dichtheid van de torenvalk in enkele gebieden met aantalsverhouding tot de buizerd.

Gebied	Dichtheid per km ²	Torenvalk : Buizerd	Opp. in km ²	Bron
Groningen dec.79	0,07	0,97	2288	-
Groningen febr.80	0,06	0,67	2545	-
Groningen dec.80	0,10	1,52	2127	-
Groningen febr.81	0,10	1,23	2218	-
Drenthe jan.76	0,09	0,31	2617	Het Vogeljaar 25,4
Nederland dec.79	0,09	0,30	6489	Het Vogeljaar 28,5
Nederland febr.80	0,12	0,27	6990	Het Vogeljaar 28,5
Z.O.Friesl.nov-mrt80	0,05	0,25	408	F.F.F.Stoetvogel WG
Flevopolders feb.77	0,27	1,86	1315	Het Vogeljaar 27,6

In vergelijking met de rest van Nederland, Drenthe en Z.O.Friesland ligt de verhouding torenvalk : buizerd in Groningen vooral in de winter 1980-1981 behoorlijk hoog. Vergelijken we dichtheden van de buizerd (Tabel 2) met de hierbovenstaande dichtheden, dan blijkt dat er in de andere gebieden veel meer buizerden zijn waargenomen.

Het weer, trek vanuit het noorden of terugtrek vanuit het zuiden kunnen een belangrijke oorzaak zijn van de sterk schommellende torenvalk : buizerd verhoudingen in Groningen.

In Tabel 6 staat de geslachtsverhouding van de torenvalk.

TABEL 6

Geslachtsverhouding van de torenvalk

	Dec.79		Febr.80		Dec.80		Febr.81	
	m	vr	m	vr	m	vr	m	vr
blauwe kiekendief	6	50	13	45	13	61	3	44
sperwer	2	3	7	8	6	17	12	22
torenvalk	18	17	18	22	53	53	54	63

$n(\bullet) = 150$

$n(0) = 2$

DEC 79

$n(\bullet) = 142$

$n(0) = 8$

FEB 80

NIET GETELD

• TORENVALK
• SMELLEKEN

december 1980

0 5 10 KM

t.v. LM.17

12

n(●)=221
n(o)= 8

februari 1981

n(●)=228
n(o)= 4

● = Torenvalk
o = Smelleken

♂ = mannetje
♀ = vrouwtje
▨ = niet geteld gebied

Dikwijls is het moeilijk door grote afstand en ruiende jonge torenvalken het geslacht te bepalen. Er zijn ongeveer evenveel vrouwtjes en mannetjes gezien.

SLECHTVALK (*Falco peregrinus*)

De slechtvalk is een regelmatige wintergast in de provincie Groningen. Wie de waarnemingrubrieken in oude Grauwe Gorzen erop naslaat, ziet dat hier elk jaar wel enkele slechtvalken worden gezien. In de winter 1979-1980 zat bovendien regelmatig een slechtvalk in de Dollard die tijdens de telperiode niet werd waargenomen. Door zijn uiterst snelle jachtmethode kan de soort gemakkelijk aan de aandacht ontsnappen. Bovendien maken slechtvalken af en toe uitstapjes, b.v. vanuit het Lauwersmeer even heen en weer naar de stad Groningen. Vooral in dit Lauwersmeergebied wordt de soort regelmatig waargenomen. Najaar 1980 hebben er een tijd lang minimaal 3 afzonderlijke exemplaren gepleisterd. Verder werden afgelopen jaren slechtvalken gesignaleerd bij het Eems haventerrein, echter niet tijdens de telperioden. Tot slot kwam nog een waarneming van een onvolwassen vrouwtje binnen, die eind februari werd gezien bij de vloeivelden van Nieuw-Buinen. In het verslag van de landelijke stootvogeltelling wordt de slechtvalk een uiterst zeldzame overwinteraar genoemd. Gedurende de telperioden van dec.79 en febr.80 werden beide malen slechts 2 exemplaren waargenomen. Daarnaast worden nog enkele losse winterwaarnemingen vermeld. Het lijkt dat de provincie Groningen hierop een gunstige uitzondering vormt.

SPERWER (*Accipiter nisus*)

Deze soort is vrij moeilijk te tellen en ontsnapt gemakkelijk aan de aandacht van de teller. Waarschijnlijk geven de getelde aantallen slechts een indicatie omtrent het werkelijke aantal aanwezige sperwers in de provincie. Toch blijft het aantal getelde exemplaren gedurende de winter vrij konstant. Alleen in februari 1981 werden er wat meer gezien. Deze toename kan overigens voor een groot deel toegeschreven worden aan opvallend veel sperwers rondom Oldenhove.

In tegenstelling tot de ruigpootbuitard blijkt uit de verspreidingskaartjes dat de meeste sperwers in het binnenland werden gezien. Vooral het halfopen afwisselende landschap ten zuidoosten van de stad Groningen is een redelijk goed gebied voor sperwers.

Naast de overwinterende broedvogels zal een belangrijk deel wintergasten zijn. De dichtheid in de provincie Groningen varieerde tussen de 0,013 en 0,021 exemplaren per km². Tijdens de beide landelijke tellingen in 1979-1980 vond men een dichtheid van ca. 0,030 per km². In Drenthe werd bij de provinciale telling in januari 1976 een dichtheid gevonden van 0,037 per km². (Het Vogeljaar 25,4). In zuidoost Friesland vond men tijdens de maandelijkse tellingen van november 79-februari 80 een gemiddelde dichtheid van 0,030 per km². De tellers schatten dat niet meer dan 40% van het aantal overwinterende sperwers werd waargenomen (F.F.F. Werkgroep stootvogels). In de winter 1979-1980 zijn slechts weinig sperwers gesext. Dit is in de winter 1980-1981 frequenter gebeurd en het blijkt dat in december 26% en in februari 35% mannetjes zijn geteld.

Tijdens de landelijke telling van 1979-1980 lag het aandeel van de mannetjes rond de 30%. De vrouwtjes jagen meer in open gebieden dan de mannetjes en vallen hierdoor eerder op. Door het relatief open landschap in Groningen overwinteren hier mogelijk ook meer vrouwtjes dan mannetjes.

HAVIK (*Accipiter gentilis*)

Bij deze telling werden enkele (max. 5) exemplaren gezien. Bijna steeds betrof het de standvogels van de noordelijke Hondsrug en van de zuidoostpunt van de provincie.

Ook in de Dollardpolder werden een paar maal haviken waargenomen. Waarschijnlijk betreft het hier rondzwervende vogels.

$n(\bullet) = 32$
 $n(0) = 2$

DEC 79

$n(\bullet) = 34$
 $n(0) = 5$

FEB 80

NIET GETELD

*SPERWER
•HAVIK

december 1980

0 5 10 km

n(●)=35
n(o)=4

februari 1981

n(●)=46
n(o)=5

● = Sperwer
o = Havik

♂ = mannetje
♀ = vrouwtje

▨ = niet geteld gebied

BLAUWE KIEKENDIEF (*Circus cyaneus*)

De aantallen blauwe kiekendieven die tijdens de vier tellingen gezien zijn, kunnen we zonder meer hoog noemen. De meeste van deze vogels verblijven in het kustgebied met als zwaartepunt het Lauwersmeer en de omgeving van de Eemshaven. Daarnaast werden ze gezien in een strook tussen Groningen en Delfzijl en in het oostelijke deel van de provincie. De kleigebieden van het Hoge Land tussen Groningen en Uithuizen en het Zuidelijk Westerkwartier, een wellicht te gesloten landschap, worden gemedend.

In december 1979 verbleef meer dan de helft (53%) van de waargenomen blauwe kiekendieven in het Lauwersmeer. In februari 1980 was dit nog maar 21%. Zoals op de kaartjes te zien is, was toen een veel regelmatigere spreiding langs de kust ontstaan, met een nieuwe concentratie in de Eemshaven. Ook in december 1980 werd 53% van het aantal blauwe kiekendieven in het Lauwersmeer gezien. In februari 1981 was dit afgenomen tot 29%. In tegenstelling tot het seizoen 1979-1980, toen het totale aantal getelde blauwe kiekendieven toenam in de loop der winter, zien we in februari 1981 een afname van 81 naar 48 exemplaren.

Door een extreem hoge waterstand en vorst was de voedselsituatie voor de blauwe kiekendief in het Lauwersmeer in februari 1981 behoorlijk verslechterd. Naast spreiding over een veel groter gebied van noord Groningen overwinteren voornamelijk blauwe kiekendieven in het vrouwlijk kleeid. Uit onderstaande tabel blijkt dat het percentage adulte mannetjes over het algemeen laag is.

TABEL 4

Verhouding mannetjes en vrouwtjes bij blauwe kiekendieven.

	% mannetjes	totaal gesext	bron
Groningen dec.79	11	56	-
Groningen febr.80	22	58	-
Groningen dec.80	18	74	-
Groningen febr.81	6	47	-
Drenthe jan.76	50	38	Het Vogeljaar 25,4
Nederland dec.79	22	148	Het Vogeljaar 28,5
Nederland febr.80	25	161	Het Vogeljaar 28,5
Groningen aug-dec.40-79	16		Grauwe Gors 8,1
Groningen jan-april40-79	23	639	Grauwe Gors 8,1
Groningen mei-juli40-79	32		Grauwe Gors 8,1

Waarschijnlijk is het percentage adulte mannetjes in de rest van Nederland's winters wat hoger dan in Groningen. Opvallend is het hoge percentage tijdens een provinciale telling van Drenthe in januari 1976. Het bepalen van de provinciale dichtheid is door de sterke heterogene verspreiding een moeilijke zaak. Bijvoorbeeld bij de telling van december 1980 wordt de gemiddelde dichtheid van 0,038 per km² sterk beïnvloed door het Lauwersmeer. Op slechts 4% van de oppervlakte zorgen 53% van het aantal blauwe kiekendieven voor een dichtheid van 0,5 exemplaren per km². In vergelijking met de landelijke telling van december 1979 waar in totaal (exclusief het Waddengebied) 148 blauwe kiekendieven werden waargenomen komt de provincie Groningen vrij gunstig naar voren. Op 26% van de getelde oppervlakte werden hier 32% van het aantal blauwe kiekendieven geteld. Bij de telling van februari 1980 bedroegen deze aantallen resp. 27% en 33%. In het verslag van de landelijke telling van 1979-1980 staan overigens minder blauwe kiekendieven voor het Lauwersmeer opgegeven dan wij er geteld hebben.

BRUINE KIEKENDIEF (*Circus aeruginosus*)

Evenals de grauwe kiekendief trekt deze soort in de winter uit ons land weg. Het verschil tussen beide soorten is dat gewoonlijk een klein aantal bruine kiekendieven in ons land overwintert. Tijdens de tellingen zijn dan ook enkele malen bruine kiekendieven gezien. Deze vogels verbleven alle in opengebieden, te weten noordwest Groningen en de Veenkolonien.

Onze gegevens sluiten goed aan bij die van de overige getelde gebieden in Nederland. De bruine kiekendief is in kleine aantallen (resp. 12 en 13 ex.) gezien in 1979-1980 in Noord-Holland, de Flevopolders en Goeree-Overflakkee. In de zachte winter 1977-1978 werden in februari 22 bruine kiekendieven in de Flevopolder geteld (Het Vogeljaar 27,6).

Tijdens de maandelijkse tellingen van 408 km² in zuidoost Friesland van oktober 1978 tot en met februari 1979 en van november 1979 tot en met februari 1980 werd eenmaal een bruine kiekendief waargenomen (F.F.F. Werkgroep stootvogels).

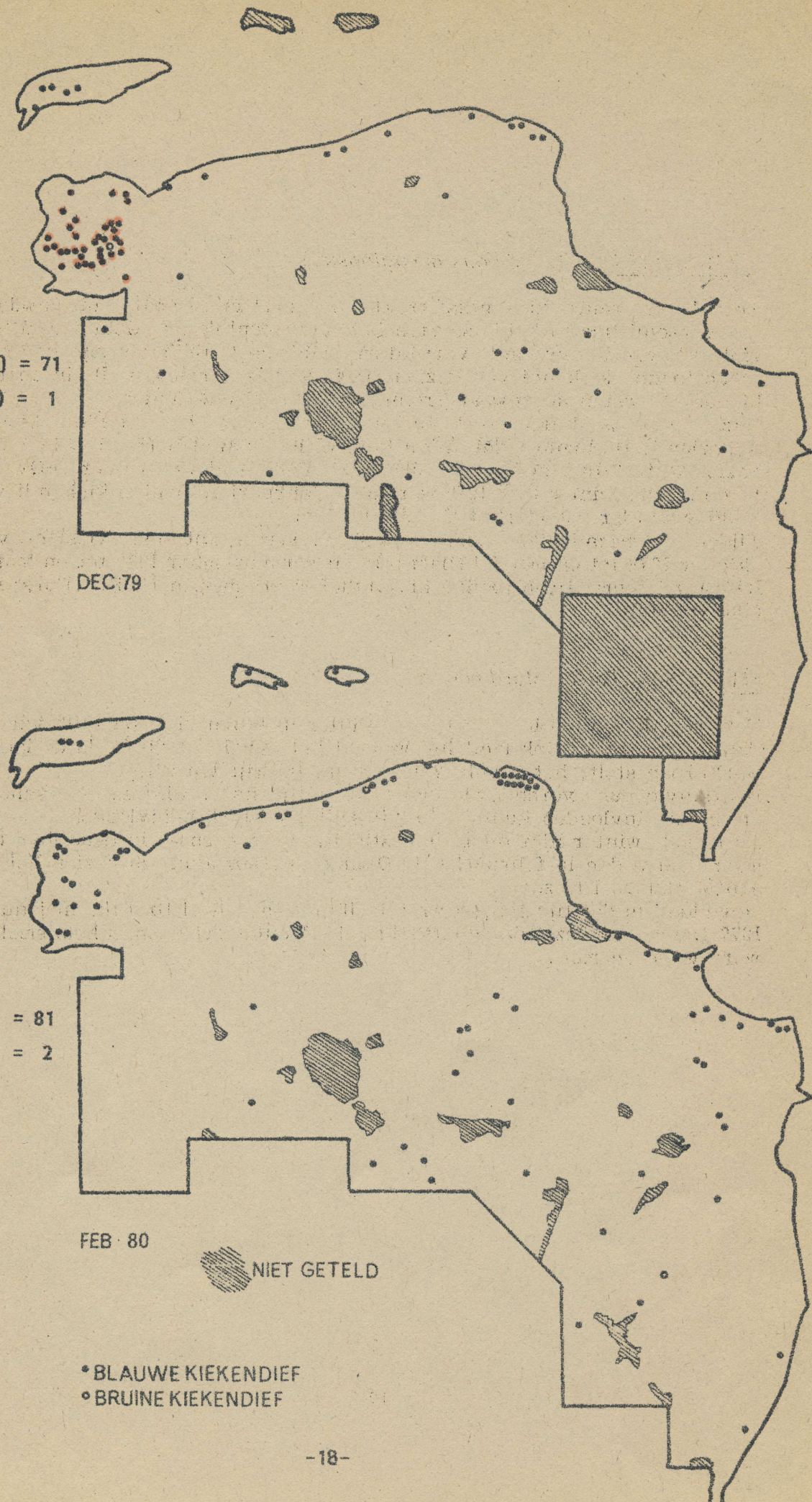
SMELLEKEN (*Falco columbarius*)

Het smelleken werd in de eerste telwinter in februari aanzienlijk vaker gezien dan in december. Ook landelijk was dit het geval. Of dit zoals de landelijke werkgroep stelt, het gevolg van trek is, betwifelen wij.

Weersinvloeden, veranderde biotoopkeus tijdens de winter, onopvallendheid en andere invloeden kunnen de telresultaten sterk beïnvloeden.

De tweede winter lijkt dit te bevestigen. Nu werden er in december (8) meer gezien dan in februari (4). Over de verspreiding is gezien het kleine aantal niet veel te zeggen.

Opvallend is dat tijdens een wintertelling van geheel Drenthe in januari 1976 (ongeveer dezelfde oppervlakte als Groningen) geen enkele smelleken werd waargenomen.

$n(0) = 71$
 $n(0) = 1$

DEC 79

$n(0) = 81$
 $n(0) = 2$

FEB 80

NIET GETELD

• BLAUWE KIEKENDIEF
◦ BRUINE KIEKENDIEF

december 1980

0 5 10 KM

$n(\bullet) = 81$

februari 1981

$n(\bullet) = 48$
 $n(o) = 1$

● = Blauwe Kiekendief
 ○ = Bruine Kiekendief

♂ = mannetje
 ♀ = vrouwtje

▨ = niet geteld gebied

VISAREND (*Pandion haliaetus*)

Zo nu en dan werden er in de winter visarenden in Nederland waargenomen. Bij de landelijke roofvogeltelling in 1979-1980 werden 2 exemplaren waargenomen, die beide waarschijnlijk gedurende lange tijd op dezelfde plaats verbleven. Ook in de provincie Groningen werden regelmatig visarenden gezien, meestal echter in het voor- en najaar. Vooral het Zuidlaardermeer, het Leekstermeer en het Lauwersmeer zijn bekende verblijfplaatsen. Bij de telling in februari 1981 werd 1 exemplaar in de buurt van het Eemshavengebied gezien. Mogelijk verbleef dit exemplaar daar ook al in december 1980, de waarneming was toen echter onduidelijk.

KERKUIL (*Tyto alba*)

Hoewel de SOVON broedvogelatlas misschien zou suggereren dat verscheidene paren kerkuilen in de provincie Groningen broeden, zijn er tegenwoordig nog nauwelijks broedparen over. Tijdens de februaritelling in 1981 werd nabij de Eemshaven een kerkuil zittend in een bosje gezien. Mogelijk betrof het hier een rondzwervend exemplaar.

RODE WOUW (*Milvus milvus*)

Tijdens de februaritelling in 1980 werd een exemplaar gezien, dat op 9 febr. al schroovend boven Peize in oostelijke richting verdween. Doortrek van rode wouwen in februari komt de laatste jaren regelmatig voor. Nu en dan wordt zelfs overwinterd door deze soort. In de rest van Nederland werden tijdens de februaritelling 1980 2 rode wouwen gezien. Ook in 1981 werd in februari buiten de telperiode een rode wouw in de provincie gezien en wel op de 28ste nabij Zoutkamp.

VELDUIL (*Asio flammeus*)

De velduil werd vrijwel uitsluitend langs de kust waargenomen. Vooral in het winterhalfjaar 1979-1980 was het Eemshaventerrein en omgeving een plaats waar veel velduilen verbleven. Tijdens de februaritelling werden er maar liefst 30 gezien.

In de winter 1980-1981 werden er veel minder velduilen gezien in de omgeving van de Eemshaven. Dit kan op toeval berusten, want buiten de telperiode werden af en toe redelijke aantallen heir gezien, bijvoorbeeld op 8 januari 12 exemplaren. Het vermoeden bestaat dat het Lauwersmeergebied wat betreft de velduil dikwijls is onderteld. Zo werden eind februari 1981 naast diverse jagende velduilen nabij Lauwersoog ook nog zeker 9 exemplaren in het zuidelijk deel van het Lauwersmeer gezien.

DISCUSSIE

Er zijn vele factoren die de resultaten van een telling kunnen beïnvloeden. Sommige factoren heb je wel in de hand, andere niet.

We zullen er enkele van aanstippen.

Het Weer

Dit kan op verschillende manieren de telling beïnvloeden. Uit de tellingen in februari 1981 is gebleken dat in een tijdelijke periode met sneeuw goed te tellen was. De vogels waren goed zichtbaar en redelijk actief. Minder actief zijn ze bij regen en harde wind. Bij slecht zicht is het tellen af te raden, omdat dan het gemiste percentage zeer hoog is. Soms echter is dit de enige dag dat de teller kan, waardoor er geen uitwijkmogelijkheden zijn. Ook het weer in Noord Europa kan invloed hebben op de aantallen roofvogels in Nederland.

Het Gebied

Een gebied kan open zijn, d.w.z. zonder veel bossen en houtwallen. Het overzicht is dan goed en bewegingen van roofvogels kunnen al van verre worden gezien.

In gesloten gebieden is dit veel moeilijker.

De Ervaring Van De Teller

Dit is moeilijk te meten. Het is bekend dat sommige tellers zich zeer lange tijd kunnen concentreren. Ook de bekendheid van de teller met het gebied is belangrijk. Als een teller weet dat in een bosje regelmatig een sperwer wordt gezien, zal hij deze plek beter afzoeken.

Manier van Tellen

Tijdens de tellingen zijn globaal drie manieren gebruikt : de auto, de (brom)fiets en lopend. Het lopend tellen was vaak gecombineerd met het tellen vanuit de auto.

De manieren van tellen hebben we samengevat in onderstaande tabel.

TABEL 7

Verband tussen manier van tellen en aantal getelde roofvogels

	Geteld Opp. (km ²)		Aantal getelde roofvogels	
	auto	fiets	auto	fiets
Dec. 80	1624	429 (21%)	317	103 (25%)
Febr. 81	1430	760 (35%)	298	214 (42%)

Het Lauwersmeer en het Eemshavengebied zijn buiten beschouwing gelaten vanwege hun rijkdom aan roofvogels.

Het zal duidelijk zijn dat wanneer 20% van het oppervlak geteld is er ook 20% van de vogels wordt gezien. Tenminste als de roofvogels homogeen over het gebied verspreid zijn. Uit tabel 7 blijkt dat er met de fiets 4-7% meer roofvogels geteld zijn. Enkele grote gebieden met erg weinig roofvogels zijn echter met de auto geteld. Dit kan een gedeelte van het verschil verklaren.

Het Voedsel

Voedsel is een belangrijke factor voor de verspreiding van roofvogels.

In geschikte terreinen met een groot voedselaanbod kunnen hoge aantallen roofvogels voorkomen, bijvoorbeeld het Lauwersmeer en de Eemshaven. Wordt het voedsel door sneeuwval of ijsvorming onbereikbaar dan zullen de meeste roofvogels na enige tijd wegtrekken. Ook een langdurige regenperiode met als gevolg een hoge waterstand kan een muizenpopulatie sterk reduceren.

$n(\bullet) = 11$

$n(0) = 3$

DEC 79

$n(\bullet) = 37$

$n(0) = 2$

FEB 80

NIET GETELD

•VELDUIL
◦SLECHTVALK
★RODE WOUW

december 1980

6 dec 1980 9 elks. Larives met Gr. Gou 9:11 (waarm)

0 5 10 KM

n(●)=4
n(o)=2

februari 1981

uit de Gou

n(●)=11
n(o)=3
n(v)=1

● = Velduil
o = Slechtvalk
v = Visarend
K = Kerkuil

♂ = mannetje
♀ = vrouwtje

▨ = niet geteld gebied

EINDKONKLUSIE

In de inleiding hebben we gezegd wat het doel was van deze tellingen. Dit was om enig inzicht te krijgen in de plaats waar en de aantallen waarin roofvogels in de provincie Groningen overwinteren. Wat is hier nu van terecht gekomen? Telkens is praktisch de gehele provincie geteld. Als resultaat is er een lijst met aantallen (tabel 1) en zijn er kaartjes waar alle getelde roofvogels op naam ingetekend. Welke waarde moeten we hieraan hechten? Roofvogels kunnen zich gemakkelijk verplaatsen en in een telperiode van 9 dagen kan veel gebeuren. In de voorgaande discussie worden een aantal factoren genoemd, die de telling kunnen beïnvloeden. Er zijn nog wel meer factoren te bedenken.

Voor deze telling was van enkele roofvogels van een aantal gebieden globaal de verspreiding bekend. Nu zijn alle roofvogels systematisch geteld. Uit de kaartjes valt in de meeste gevallen in ieder geval een globaal verspreidingspatroon te halen. Voedsel en de opbouw van het landschap bepalen s winters waarschijnlijk voor een belangrijk deel de verspreiding van roofvogels.

Van de torenvalk, buizerd, ruigpootbuizerd en blauwe kiekendief hebben we waarschijnlijk een redelijk goed beeld van de werkelijke verspreiding gekregen. De sperwer, velduil, havik en smelleken zijn moeilijker te tellen. De getelde aantallen zeggen hier minder over de werkelijke verspreiding. Dit geldt eveneens voor de meer incidentele waarnemingen van de overige soorten.

In totaal werden er telkens 450-550 roofvogels geteld. Dit komt neer op een dichtheid van 0,19-0,24 ex. per km². Omgerekend is dit ongeveer 5 roofvogels per SOVONblok. Het zal duidelijk zijn dat dit provinciaal gemiddelde niets zegt over de verschillende telgebieden. Iedereen kan op de kaartjes zien dat deze dichtheden enorm uiteen kunnen lopen.

Als slot van dit verhaal kan gezegd worden dat ondanks een aantal onzekerheden we toch een redelijk beeld van de roofvogelstand in de winter 1979-1980 en 1980-1981 hebben gekregen. Alle gedane moeite is beslist niet voor niets geweest.

De landelijke werkgroep stelt voor dat ook volgend jaar in de winter roofvogels geteld worden. Het is de bedoeling dat de provincie Groningen, afhankelijk van de tellers, hieraan meedoet. Er zijn een aantal voorstellen m.b.t. de voortgang van het project.

Allereerst kan doorggegaan worden zoals het nu gaat. Hierdoor krijgt men een goed beeld van de winterpopulatie van de roofvogels in de provincie Groningen gedurende een aantal jaren. Toe- en afnamen kunnen vastgelegd worden evenals veranderingen in het verspreidingspatroon.

In de tweede plaats kunnen proefvlakken door de provincie uitgelogd worden. Dit zou betekenen dat niet meer de gehele provincie geteld hoeft te worden. Dit geldt vooral voor de roofvogelarme gebieden. Bovendien kan de aandacht dan beter op de rijkere gebieden gelegd worden.

In de derde plaats kunnen grotere gebieden op een bepaalde dag geteld worden. Hierdoor hoop je dubbeltellingen zoveel mogelijk te vermijden.

Hiermee hangt samen om eenzelfde gebied op dezelfde dag onafhankelijk door 2 vogelaars te laten tellen.

In de vierde plaats zouden we ook in de andere wintermaanden tellingen kunnen houden., bedoeld om inzicht te krijgen in een eventueel verloop gedurende de winter. De landelijke werkgroep heeft de mogelijkheid geopend de telperiode (nu 9 dagen) uit te breiden. Dit zal de resultaten ook beïnvloeden.

Tenslotte zouden we als roofvogelwerkgroep ook andere activiteiten kunnen organiseren. Te denken valt aan bijeenkomsten voor de tellers in de vorm van lezingen, dia-avonden en braakbal avonden. Op de laatste roofvogeltellers bijeenkomst was hier belangstelling voor.

In september-oktober zal weer een avond voor alle tellers georganiseerd worden, waar de plannen voor de volgende winter vastgesteld zullen worden.

LITERATUURLIJST

- Van den Bergh-van Leeuwen, J.F.N. et.al. 1979. Stootvogeltelling in Nederland in februari 1979. Het Vogeljaar 27(6) pag. 279-285.
- Van den Bergh, J.F.N. et.al. 1980. Stootvogeltellingen in Nederland in de winter 1979-1980. Het Vogeljaar 28(5) pag. 228-236.
- Boekema, E.J. 1980. Blauwe Kiekendief (*Circus cyaneus*) soortsbeschrijving voor "Het Boek". Grauwe Gors 8(1) pag. 15-16.
- Van Os, B.L.J. 1977. Wintertelling van stootvogels in Drente in 1976. Het Vogeljaar 25(4) pag. 176-179.
- Teixeira, B.M. 1979. Atlas van de Nederlandse Broedvogels. Natuurmonumenten, s Graveland.
- Tinbergen, L. 1937. Roofvogels (5^e druk 1968) .N.J.N. Amsterdam.
- F.F.F. Werkgroep stootvogels, 1980. Wintertelling : oktober 78 tot en met april 79 en november 79 tot en met april 80. Fryske Foriening foar Fjildbiology, Ljouwert.

Bijlage 1

Instructie voor de stootvogeltelling, te houden in de periode van 6 - 14 december 1980

1. Probeer zo veel mogelijk alle berijdbare wegen af te rijden en wel zodanig dat het hele gebied (zie het stuk stafkaart) voldoende bekeken is. Stop op regelmatige afstanden (maksimaal 500 meter) om uit/af te stappen en met de kijker het gebied af te speuren.
2. Teken de waargenomen soorten in op je stuk stafkaart met blauwe of rode pen (geen zwart!). Gebruik daarbij de volgende symbolen:

B	Buizerd	Z	Zeearend	SM	Smelleken
RB	Ruigpootbuizerd	VI	Visarend	SL	Slechtvalk
H	Havik	BL	Blauwe kiekendief	V	Velduil
S	Sperwer	BR	Bruine kiekendief		
RW	Rode wouw	T	Torenvalk		

Bij stootvogels die vliegend waargenomen worden teken je op de kaart een pijltje in de vliegrichting. Vermeld op de kaart ook -indien mogelijk- het geslacht van havik, sperwer, torenvalk, smelleken en slechtvalk. Bij Blauwe kiekendieven kan men onderscheid maken tussen de categorieën adult ♂ en ♀/juveniel.

3. Bebouwde kom en aaneengesloten bos wordt niet geteld. Let in half-open landschappen op paaltjes, houtwallen en bosranden.
4. Tel, indien mogelijk, met meer mensen; dit blijkt goed te werken. Vermeld ook hun naam en adres op het bijgevoegde invulformulier.
5. Let op paniek-reakties bij groepen vogels; die zijn vaak een aanwijzing voor de aanwezigheid van een stootvogel.
6. Indien je slaappleatsen van stootvogels weet, geef deze dan even door. Liggen ze in je gebied, vermeld ze dan even apart.
7. Ook deze keer hebben we weer SOVON-atlaskaarten bijgesloten. De SOVON-blokgrenzen en bloknummers staan op de stafkaart. Vul deze kaarten zo goed mogelijk in.
Invullen: 1 kaart per blok; kruisje als volgt achter iedere waargenomen soort.

- in de P-kolom: wanneer de vogel overtrekkend/vliegend is waargenomen, zonder binding met het landschap

- in de G-kolom: wanneer de vogel wel gebruik maakt van het landschap

- in de H-kolom kan een aantalsschatting worden gezet.

Als je zin hebt in een permanente inventarisatie van een SOVON-blok, neem dan contact op het: Jur Furda, Gratastraat 44b 9714 HT Groningen
tel.: 050-732403

8. De kwelders worden tijdens de hoogwatertellingen geteld en hoeven nu niet geteld te worden.
9. Voor alle soorten (technische) problemen is gedurende het weekend iemand van ons bereikbaar (Jan Doevendans: 050-140379). Maak van die mogelijkheid gebruik; we kunnen dan bij problemen proberen in te springen.
10. Van deze telling komt, evenals de telling van februari 1981, een verslag in de Grauwe Gors; iedere teller zal hiervan een exemplaar ontvangen. Verder worden de gegevens gebruikt voor een landelijk overzicht en voor de Avifauna Groningen.
11. Stuur de gegevens (stafkaart met ingetekende waarnemingen, het ingevulde invulformulier en de SOVON-kaarten) zo spoedig mogelijk, in ieder geval vóór 1 januari 1981, op aan Jan Doevendans, Kleine Brandenburgerstr. 27, 9724 AX Groningen. Alles in dezelfde envelop waarin je deze papieren ontvangen hebt. Plak de bijgevoegde adressticker over je eigen naam, plak de envelop dicht en stuur hem dan ongefrankeerd op.

Sukses met de telling! Jan Doevendans 050-140379 Berend Voslamber
Klaas van Dijk 050-134689 05970-14448
Rudi Lanjouw

Dit formulier is bedoeld om de verwerking van de gegevens wat te versnellen en te verduidelijken. Probeer het zo duidelijk en volledig mogelijk in te vullen.

NAAM teller(s)			
Adres+postcode			
Woonplaats			
Telefoon			

NUMMER v.h. getelde gebied (staat op achterkant stafkaart):

Teldatum/data: _____ Tijdsduur: van _____ uur tot _____ uur

Manier van tellen (omcirkelen): fiets te voet auto bromfiets
anders, n.l.: _____

Weersomstandigheden. Omcirkelen of invullen. Wanneer op verschillende dagen is geteld, gebruik dan een andere kleur pen voor iedere dag en geef dan ook even aan welke kleur op welke dag slaat).

Neerslag: geen / voortdurende regen / motregen / buien / hagel / sneeuw /
/ ijzel

Zicht: zeer goed / goed / matig / slecht

Bewolking: geheel bewolkt= 8/8; 7/8; 6/8; 5/8; 4/8; 3/8; 2/8; 1/8; 0=onbe-
wolkt

Windrichting: veranderlijk / N / NW / W / ZW / Z / ZO / O / NO

Windkracht (Beaufort): 0 , 1 , 2 , 3 , 4 , 5 , 6 , 7 , 8 , 9

Temperatuur: °C

Totaal aantal stootvogels in het telgebied

	Aantal	♂	♀	bijzonderheden
Buizerd				
Ruigpootbuijzerd				
Havik				
Sperwer				
Rode wouw				
Zeearend				
Visarend				
Blauwe kiekendief				
Bruine kiekendief				
Torenvalk				
Smelleken				
Slechtvalk				
Velduil				
.....				

Ik ken het telgebied wel / niet goed.

Ik doe wel / niet mee met de stootvogeltelling van 7-15 februari 1981.

Heb je behoefte aan een avond (met andere tellers) over stootvogels met dia's? ja / nee

OPMERKINGEN, MEDEDELINGEN, VOORVALLEN enz. graag genummerd op de achter-
kant vermelden

Bijlage 3 Indeling van de telgebieden, februari 1981

